

DOI: 10.31648/kpp.9413

Szymon Śliwonik

Akademia Kujawsko-Pomorska w Bydgoszczy

ORCID:0000-0002-2027-9454

sliwonikszymon@gmail.com

Prawnokarne aspekty rozpijania małoletniego

Rodzina jest uznawana za podstawową komórkę społeczną, gdyż historycznie jest najstarszą grupą społeczną, występującą na wszelkich etapach rozwoju każdego człowieka, stanowiąc jego naturalne środowisko, w którym na co dzień przebywa¹. Rodzina od wieków pełni szereg funkcji, m.in. ekonomiczną, prokreacyjną czy opiekuńczo-zabezpieczającą².

Bez wątpienia podstawową funkcją rodziny jest zapewnienie jej najmłodszym członkom wykształcenia prawidłowych wzorców zachowań, by wiedzieli, co jest dobre, a co sprzeczne z porządkiem prawnym i społecznym³. Należy jednak wskazać, że pojęcie „rodzina” jest terminem wieloznacznym i może być różnie interpretowane. Należy przyjąć, że pod wskazanym pojęciem rozumie się wspólnotę składającą się z osób spokrewnionych, spowinowaconych, a nawet przynależnych do gospodarstwa domowego⁴. Wyrazem fundamentalnego znaczenia rodziny oraz jej członków jako komórki społecznej w społeczeństwie jest jej konstytucyjna ochrona przewidziana w art. 18 Konstytucji RP⁵, który stanowi jedną z naczelných konstytucyjnych zasad⁶.

Ochrona rodziny na kanwie regulacji konstytucyjnych jawi się jako zabieg zasadny, z uwagi że wskazana komórka stanowi element ładu społecznego i porządku prawnego w państwie⁷. Należy zatem uznać, że każdy zamach na rodzinę powinien skutkować nie tylko negatywną oceną społeczeństwa, ale również stosowną reakcją państwa.

¹T. Smyczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. dziesiąte, Warszawa 2020, s. 3.

²M. Wątroba, *Rodzina w świecie współczesnym*, [w:] M. Howorus-Czajka, K. Kaczor, A. Wierucka (red.), *Modele rodziny*, Gdańsk 2011, s. 48.

³K. Kamińska-Surówka, *Nieletni sprawca przemocy w rodzinie w świetle prawa i praktyki organów ścigania*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 47, s. 175.

⁴J.F. Strzebniczek, *Prawo rodzinne*, wyd. piąte, Warszawa 2016, s. 27.

⁵Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

⁶Zob. szerzej: P. Czarnek, *Konstytucyjnoprawna ochrona dziecka*, [w:] A. Grześkowiak, I. Zgoliński (red.), *Prawo karne w ochronie praw dziecka*, Bydgoszcz 2018, s. 12.

⁷W. Borysiak, *Komentarz do art. 18 Konstytucji RP*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016, s. 465.

Ustawodawca w obecnie obowiązującym Kodeksie karnym z 1997 r.⁸ w rozdziale XXVI *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece* uregulował zespół przepisów kryminalizujących i penalizujących nieprawidłowości skorelowane z zakładaniem rodziny, jej trwaniem, a także wychowywaniem dzieci⁹. Do przestępstw tych zalicza się bigamię (art. 206), znęcanie się (art. 207), rozpijanie małoletniego (art. 208), niealimentacje (art. 209), porzucenie małoletniego lub osoby nieporadnej (art. 210), uprowadzenie małoletniego lub osoby nieporadnej (art. 211) oraz nielegalną adopcję (art. 211a).

Na szczególną uwagę zasługuje czyn stypizowany w art. 208 k.k. kryminalizujący zachowanie, polegający na rozpijaniu małoletniego. Podjęcie zagadnienia w ramach niniejszego tekstu jawi się jako zasadne, z uwagi na specyfikę oraz warunki osobiste ofiary czynu przestępnego, jakim są osoby małoletnie i naganność owego czynu godzącego w osoby najmłodsze. Nadto powyższe jest uzasadnione stosunkowo niewielką liczbą publikacji poświęconych owemu problemowi z perspektywy prawa karnego materialnego, a zwłaszcza norm prawa nieletnich, w świetle których należy rozpatrywać ewentualną odpowiedzialność samego nieletniego.

Zgodnie z dyspozycją treści art. 208 k.k. odpowiedzialności karnej podlega ten, kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju. Zgodnie z treścią przywołanego przepisu sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na ofiarę czynu stypizowanego w art. 208 k.k., jaką jest osoba małoletnia.

W polskim prawie można spotkać się z różnymi określeniami w stosunku do określonych podmiotów. Terminami takimi są: „nieletni”, „młodociany”, „małoletni”, „pełnoletni”. Niejednoznaczność terminologiczna wynika z faktu, że każdy z wymienionych podmiotów wyróżnia się tym, iż jest właściwy dla innych gałęzi prawa i posiada swoje unikalne cechy odróżniające go od innych. „Małoletni” jest antonimem terminu „pełnoletni”¹⁰.

Należy zatem uznać, że małoletni, będący przeciwieństwem osoby pełnoletniej, jest osobą, która nie ukończyła 18 roku życia, gdyż osiągnięcie tejże granicy wiekowej skutkuje uzyskaniem pełnoletności, o której stanowi art. 10 § 1 k.c.¹¹ Zatem w świetle powyższych rozważań należy uznać, że pojęcie „małoletni”, o którym mowa w treści art. 208 k.k., stanowi definicję *stricte* zaczerpniętą z prawa cywilnego¹². Nadto osobą pełnoletnią jest również osoba, która zawarła związek małżeński przed ukończeniem 18 lat i – co ważne – nie traci statusu pełnoletności w przypadku unieważnienia małżeństwa, co wynika z treści art. 10 § 2 k.c.

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138 z późn. zm.), dalej: k.k.

⁹ S. Hypś, *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Prawo karne*, wyd. siódme, Warszawa 2020, s. 371.

¹⁰ E.M. Guzik-Makaruk, E. Wojewoda, *Dziecko, nieletni, małoletni, młodociany, pełnoletni – podstawowe zagadnienia terminologiczne na tle systemu prawa*, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, J. Szamatowicz (red.), *Wybrane prawne i medyczne problemy ginekologii dziecięcej*, Białystok 2015, s. 38.

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 z późn. zm.), dalej: k.c.

¹² A.D. Śledziwski, *Przestępstwo znęcania się w kontekście przemocy w rodzinie*, Białystok 2016, s. 188.

Niemniej jednak zgodnie z dyspozycją treści art. 10 k.r.o.¹³ nie może zawrzeć małżeństwa osoba niemająca ukończonych 18 lat, jednakże z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie związku kobiecie, która ukończyła 16 lat, a z okoliczności wynika, iż małżeństwo będzie zgodne z dobrem założonej rodziny. Zatem brakuje jednolitości wieku nupturientów, stąd mężczyzna nie może w wyniku zawarcia związku małżeńskiego nabyć w sposób szybszy pełnej zdolności do czynności prawnych, z uwagi na uzyskanie w ten sposób pełnoletności. W doktrynie wskazuje się, że niewiadomy jest motyw ustawodawcy, który dokonał zróżnicowania w zakresie wieku nupturientów¹⁴. Przyjmuje się, że niniejszy zabieg podyktowany był założeniem o późniejszymu dojrzewaniu mężczyzn niż kobiet¹⁵.

Problemowym zagadnieniem z punktu widzenia czynu z art. 208 k.k. stanowi status osoby małoletniej, która zawarła związek małżeński za zgodą sądu przed ukończeniem 18 roku życia. W świetle prawa cywilnego rzeczona sytuacja skutkuje nabyciem pełnej zdolności do czynności prawnych¹⁶ z uwagi na uzyskanie pełnoletności, której – jak zostało wspomniane – nie traci w wyniku ustania związku małżeńskiego.

Na gruncie norm prawa karnego wątpliwości występują w kontekście tego, czy małoletnia kobieta, która wstąpiła w związek małżeński przed ukończeniem 18 roku życia, może mieć status osoby małoletniej, a zatem czy może być przedmiotem czynności wykonawczej czynu stypizowanego w art. 208 k.k.

Poniekąd wspomniane wątpliwości w tym zakresie rozwiane zostają regulacjami ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹⁷. Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 2 przywołanego aktu prawnego zabrania się sprzedaży i podawania napojów alkoholowych w rozumieniu ustawowym osobom do lat 18. Jak słusznie wskazuje Grzegorz Krawiec, zakaz ten wynika z faktu, że osoba do ukończenia 18 roku życia jest osobą niepełnoletnią, a sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych jest dozwolone osobom dorosłym¹⁸. Nadto naruszenie zakazu sprzedaży napojów osobom małoletnim grozi poważnymi konsekwencjami dla sprzedawcy, gdyż jednorazowe złamanie stanowi wystarczającą i uzasadnioną przesłankę do cofnięcia zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych¹⁹.

Ponadto należy wskazać, że ustawodawca, przewidując zakaz, o którym mowa w art. 15 AlkU, nie uzależnił go od stanu cywilnego osoby małoletniej, zatem należy dojść do konkluzji, iż obejmuje on zarówno osoby przed uzyskaniem pełnoletności, jak

¹³Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359 z późn. zm.), dalej: k.r.o.

¹⁴Zob. szerzej: A. Stawarska-Rippel, *Komentarz do art. 10 k.r.o.*, [w:] M. Habdas, M. Fras (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 87.

¹⁵K. Bagan-Kurluta, *Komentarz do art. 10 k.r.o.*, [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2023, Legalis.

¹⁶M. Dreła, *Pełna zdolność do czynności prawnych*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Zarys prawa cywilnego*, wyd. czwarte, Warszawa 2021, s. 44.

¹⁷Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 165 z późn. zm.), dalej: AlkU.

¹⁸G. Krawiec, *Komentarz do art. 15 AlkU*, [w:] G. Krawiec, *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Komentarz*, 2021, Legalis.

¹⁹Zob. szerzej: wyrok WSA w Łodzi z 31 sierpnia 2017 r., sygn. akt III SA/Łd 563/17, Legalis nr 1669324.

i małoletnich, którzy w świetle norm prawa cywilnego uzyskali pełnoletność z uwagi na zawarcie związku małżeńskiego za zgodą sądu. Nie zmienia to faktu, że niniejszy problem stanowi zagadnienie sporne wśród przedstawicieli doktryny z uwagi na fakt występowania zwolenników opowiadających się za stosowaniem zasad prawa cywilnego w całej rozciągłości, a zatem respektowania szczególnej formy pełnoletności, aczkolwiek spójność systemowa w świetle obecnych regulacji będzie trudna, wręcz niemożliwa do osiągnięcia²⁰. Stąd przedmiotem wykonawczym przestępstwa z art. 208 k.k. może być małoletni oraz małoletnia kobieta, która uzyskała pełnoletność w wyniku zawarcia związku małżeńskiego.

Przestępstwo rozpijania małoletniego stypizowane w art. 208 k.k. zostało usytuowane przez ustawodawcę w rozdziale XXVI, kryminalizującym zachowania godzące w rodzinę i opiekę. Rodzajowymi dobrami podlegającymi ochronie, uwzględniając charakter całego rozdziału, w którym to znajduje się przedmiotowa regulacja, są rodzina oraz instytucja opieki nad osobami tego wymagającymi²¹.

Odnosząc się do przedmiotu ochrony przestępstwa rozpijania małoletniego w kontekście art. 208 k.k., a nie umiejscowienia całego przepisu, w doktrynie wskazuje się, że ochronie podlega prawidłowy rozwój dzieci młodzieży²². W odniesieniu do prawidłowego rozwoju rozumie się rozwój psychiczny, fizyczny, jak i moralny, który to może zostać zakłócony w wyniku oddziaływania alkoholu na młody organizm²³. W tożsamy sposób prawidłowość rozwoju młodzieży jako przedmiotu ochrony rozumieją przedstawiciele doktryny²⁴.

Powyższe stanowiska w zakresie określenia przedmiotu ochrony jawią się jako zasadne, zważywszy że każdorazowe spożycie napojów alkoholowych, nawet w najmniejszych ilościach dla każdego człowieka, zwłaszcza osób małoletnich, wpływa negatywnie na prawidłowe funkcjonowanie czynności organizmu, na co zwraca uwagę m.in. Daniela Soszyńska²⁵. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że spożywanie alkoholu przez osoby młode, tj. przed uzyskaniem dojrzałości, prowadzi do czterokrotnego częstszego uzależnienia niż w przypadku osób dorosłych²⁶.

Przestępstwo stypizowane w art. 208 k.k. jest przestępstwem powszechnym, zatem takim, które może zostać popełnione przez każdego sprawcę zdolnego do zawinienia, na co wskazuje zaimek „kto”, którym posłużył się normodawca. Zatem sprawcą przestępstwa może być osoba obca dla ofiary, jak również rodzic czy opiekun małoletniego²⁷. Przestępstwo rozpijania małoletnich stanowi również występki, gdyż sankcją grożącą

²⁰ Zob. szerzej na ten temat: S. Hypś, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 1: *Komentarz do artykułów 117–221*, wyd. piąte, 2023, Legalis.

²¹ V. Konarska-Wrzosek, M. Szewczyk, *Przestępstwo rozpijania małoletniego – rodzajowy i indywidualny przedmiot ochrony*, [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: System Prawa Karnego, t. 10, wyd. drugie, 2016, Legalis.

²² Zob. S. Hypś, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. siódme, Warszawa 2021, s. 1243.

²³ Uchwała SN (CI) z 9 czerwca 1976 r., sygn. akt VI KZP 13/75, OSNKW 1976, Nr 7–8, poz. 86.

²⁴ Tak przykładowo: J. Jodłowski, M. Szewczyk, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2: *Komentarz do art. 117–211a*, wyd. piąte, Warszawa 2017, s. 885.

²⁵ Zob. szerzej: D. Soszyńska, *Alkohol a psychika*, Warszawa 1980, s. 3 i 10.

²⁶ M. Borowski, E. Kłosowska, *Alkoholizm jako rodzaj patologii społecznej*, Płock–Wyszków 2010, s. 6.

²⁷ S. Hypś, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), op. cit.

sprawcy czynu jest grzywna, kara ograniczenia wolności lub jej pozbawienie w wymiarze do dwóch lat. Odnosząc się do trybu ścigania, wskazać należy, że przestępstwo rozpijania małoletniego jest ścigane w trybie publicznoskargowym.

Istota analizowanego przestępstwa polega na rozpijaniu małoletniego, które może wyrażać się poprzez dostarczanie mu napojów alkoholowych, ułatwianiu ofierze spożycia takiego napoju i nakłanianiu go do konsumpcji. Regulacje Kodeksu karnego nie przewidują definicji napoju alkoholowego, którym to pojęciem posłużył się ustawodawca w dyspozycji treści przepisu. Niniejsze pojęcie zostało zdefiniowane w art. 46 ust. 1 AlkU. Zgodnie z treścią przepisu napojem alkoholowym jest produkt przeznaczony do spożycia zawierający alkohol etylowy pochodzenia rolniczego w stężeniu przekraczającym 0,5% objętościowych alkoholu. Jednakże, jak wskazuje Zygfryd Siwik, napojem alkoholowym w kontekście analizowanego przestępstwa jest jakikolwiek napój, niezależnie od procentowej zawartości alkoholu, umożliwiającą wprowadzenie małoletniego w stan upojenia²⁸.

W świetle powyższego stosowanie definicji napojów alkoholowych, wyrażonej w treści art. 46 ust. 1 AlkU, w kontekście omawianego przestępstwa nie należy stosować, gdyż ta została powołana do celów skorelowanych z produkcją i obrotem takich napojów²⁹. Niemniej jednak w doktrynie można spotkać stanowisko przeciwne, aprobujące posługiwanie się definicją przewidzianą w ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przy wykładni art. 208 k.k.³⁰

Konstrukcja znamienia czynu w postaci rozpijania małoletniego stanowiła przedmiot sporu w piśmiennictwie. Spór wśród przedstawicieli doktryny związany był z częstotliwością zachowania sprawcy czynu, polegającą na wyżej wskazanym dostarczaniu, ułatwianiu lub też nakłanianiu małoletniego do spożycia napojów alkoholowych, która stanowi fundamentalne znaczenie w kontekście realizacji znamienia czynu w postaci rozpijania.

Analizując konstrukcję normatywną niniejszego przestępstwa, zasadnie uznano, że jednorazowe zachowanie sprawcy czynu może doprowadzić do skutku w postaci rozpijania małoletniego, na co zwrócił uwagę Bartłomiej Gadecki³¹. Jak podniesiono w judykacie Sądu Najwyższego z 14 marca 2007 r., skutkiem czynu stypizowanego art. 208 k.k. jest niebezpieczeństwo przyzwyczajania się do alkoholu lub umocnienia się w tego rodzaju skłonności, choć wydaje się oczywiste, że realizacja znamion tego przestępstwa będzie wymagała działania wielokrotnego³². Jednak nie wszyscy przedstawiciele doktryny aprobują to stanowisko³³.

²⁸ Z. Siwik, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. drugie, Warszawa 2010, s. 993.

²⁹ Ibidem.

³⁰ B. Gadecki, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz*, 2020, Legalis.

³¹ Idem, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] B. Gadecki (red.), *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, 2023, Legalis.

³² Wyrok SN – Izba Karne z 14 marca 2007 r., sygn. akt IV KK 472/06, Legalis nr 108247.

³³ Na nietrafność poglądu w zakresie jednorazowego zachowania jako realizacji znamienia „rozpijanania” wskazywał m.in. A. Marek, sygnalizując, że rozpijanie stanowi zachowanie powtarzające się i wielokrotne. Zob. A. Marek, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] idem, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. piąte, Warszawa 2010, s. 473.

Zatem aby jednorazowe zachowanie sprawcy wywołało skutek w postaci rozpicia małoletniego, musi zostać dokonane wyłącznie w szczególnych okolicznościach. Nadto należy zasygnalizować, że oprócz uwzględnienia kryteriów wskazujących na realizację znamion narażenia na niebezpieczeństwo rozpijania małoletniego bądź pobudzenia w nim skłonności do spożywania takowych napojów, trzeba mieć na względzie sposób, intensywność działania sprawcy, w tym konkretny przebieg zdarzenia, jak również rodzaj alkoholu³⁴.

W orzecznictwie podkreśla się, że do takich okoliczności nie można zaliczyć jednorazowego zachowania sprawcy, polegającego na namawianiu małoletnich do spożycia piwa, z uwagi na rodzaj oraz ilość alkoholu³⁵. Aczkolwiek jednorazowym zachowaniem sprawcy, wyczerpującym znamiona rozpijania w szczególnych okolicznościach może być podanie alkoholu małoletniemu w momencie, w którym ten odbywa stosowną kurację odwykową³⁶.

Nie można wykluczyć realizacji znamienia rozpijania małoletniego przez zachowanie sprawcy polegające na jednorazowym dostarczeniu dużej ilości alkoholu, na co zwrócono uwagę w judykaturze³⁷. Jednakże jednorazowe zachowanie polegające na podaniu niewielkiej ilości alkoholu małoletniemu celem spróbowania nie będzie realizowało znamion przestępstwa i nie może prowadzić do odpowiedzialności karnej³⁸. Analogicznie odpowiedzialności karnej nie będzie podlegała osoba, która nie miała świadomości, że napój, do którego spożycia nakłoniła małoletniego, zawierał alkohol³⁹.

Powyższe rozważania poniekąd rozwiewają wątpliwości występujące w doktrynie wokół materialnego lub też formalnego charakteru czynu. Część przedstawicieli doktryny stoi na stanowisku, że przestępstwo rozpijania małoletniego ma charakter materialny, gdyż skutkiem jest spowodowanie obiektywnego stanu niebezpieczeństwa, polegającego na zmianie w psychice małoletniego, wyrażającej się tendencją do spożywania alkoholu⁴⁰.

Przeciwnicy materialnego charakteru przestępstwa opowiadający się za kwalifikacją czynu z art. 208 k.k. jako przestępstwa formalnego sygnalizują, że ustawodawca w treści przepisu nie uzależnia dokonania przestępstwa od spowodowania skutku występującego pod postacią doprowadzenia małoletniego do rzeczywistego uzależnienia od alkoholu bądź powstania bezpośredniego i konkretnego niebezpieczeństwa takiego uzależnienia, na co zwraca uwagę Jacek Kosonoga⁴¹. Natomiast, jak słusznie zauważa Violetta Konarska-Wrzosek, rozpijanie jako zachowanie nie powinno kojarzyć

³⁴ J. Jodłowski, M. Szewczyk, op. cit., s. 887.

³⁵ Wyrok SA w Katowicach – II Wydział Karny z 19 czerwca 2013 r., sygn. akt II AKA 162/13, Legalis nr 739383.

³⁶ B. Gadecki, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] B. Gadecki (red.), op. cit.

³⁷ Zob. szerzej: postanowienie SN – Izba Karno z 17 kwietnia 2014 r., sygn. akt II KK 77/14, Legalis nr 998554; postanowienie SN – Izba Karno z 10 marca 2017 r., sygn. akt V KK 13/17, Legalis nr 1581155.

³⁸ J. Lachowski, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. trzecie, Warszawa 2020, s. 1042.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Na takim stanowisku stoją m.in. J. Jodłowski, M. Szewczyk, op. cit., s. 886.

⁴¹ Szerzej na ten temat: J. Kosonoga, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. szóste, 2023, Legalis.

się wyłącznie ze spowodowaniem rzeczywistej groźby rozpicia. Wynika to faktu, że każde przyzwyczajanie stanowi rezultat rozciągniętego w czasie procesu przyzwyczajania, który posiada początek, określony przebieg i zależny od niego skutek⁴².

Wątpliwości przedstawicieli doktryny co do charakteru czynu nie są bez znaczenia, gdyż od prawidłowego przyjęcia koncepcji uzależniony jest zakres ochrony małoletnich przed rozpiciem. Przyjęcie koncepcji skutkowej powodowałoby ograniczenia w zakresie wspomnianej ochrony, gdyż dla przyjęcia bytu przestępstwa konieczne byłoby wykazanie, iż z działania sprawcy czynu wyniknął skutek, polegający na rzeczywistym rozpiciu małoletniego, czyli popadnięcie ofiary w nałóg lub choć przyzwyczajenie się małoletniego do stałego spożycia napojów alkoholowych lub wywołanie bezpośredniego niebezpieczeństwa takich skutków⁴³. Należy zatem zaaprobować koncepcję, która zakłada, że przestępstwo rozpijania ma charakter formalny, na co zwróciła uwagę V. Konarska-Wrzosek⁴⁴.

Prawodawca w treści przepisu przewidział trzy sposoby zachowania, za pośrednictwem których sprawca może wyczerpać znamię rozpijania małoletniego. Zachowaniami tymi są odpowiednio: dostarczanie małoletniemu alkoholu, ułatwianie mu jego spożycia lub też nakłanianiu. Wypełnienie znamion czynu poprzez inne działanie sprawcy należy uznać za niedopuszczalne, gdyż wskazane sposoby działania przez ustawodawcę stanowią zamknięty katalog.

Pod pojęciem „dostarczania” należy rozumieć sprowadzanie czegoś, komuś dokądś, bądź stanie się źródłem czegoś⁴⁵. Zatem „dostarczaniem” w kontekście analizowanego przestępstwa będzie sytuacja, w której sprawca będzie źródłem dla małoletniego, od którego ten uzyskał alkohol⁴⁶. Bez znaczenia dla samego zachowania sprawcy pozostaje kwestia ewentualnej korzyści uzyskanej od małoletniego za dostarczone napoje alkoholowe. Bezapelacyjnie w przypadku, w którym to motywacją sprawcy była obietnica korzyści lub sama korzyść, jest okoliczność wpływająca na naganność zachowania osoby dopuszczającej się przestępstwa (aczkolwiek dla bytu przestępstwa liczy się wyłącznie fakt dostarczenia odpowiednich trunków małoletniemu).

Ułatwianie spożycia alkoholu w kontekście przestępstwa polega na podejmowaniu działań celem stworzenia sytuacji umożliwiającej osobie małoletniej spożywania napoju alkoholowego. Przykładem zachowań mieszczących się w ramach ułatwiania zalicza się kupno alkoholu, udzieleniu pomocy finansowej czy dostarczenie lokalu, w którym to małoletni mógłby dokonać jego spożycia⁴⁷.

⁴²V. Konarska-Wrzosek, *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*, Toruń 1999, s. 104.

⁴³Ibidem, s. 101.

⁴⁴Zob. A. Marek, V. Konarska-Wrzosek, *Prawo karne*, wyd. dwunaste, Warszawa 2019, s. 574.

⁴⁵Hasło: dostarczanie, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dostarcza%C4%87.html> (dostęp: 10.08.2023).

⁴⁶Zob. V. Konarska-Wrzosek, *Penalizowane sposoby rozpijania małoletniego i problem skutkowości tego przestępstwa*, [w:] J. Warylewski (red.), op. cit., s. 946.

⁴⁷A. Wąsek, J. Warylewski, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*, t. 1, wyd. czwarte, 2010, Legalis.

Nakłanianie małoletniego jako czynność sprawcza przestępstwa rozpijania polega na wpływaniu w jakikolwiek sposób na wolę małoletniego w kierunku przełamania jego oporów psychicznych i skłonienia lub wywołania u niego przekonania do powzięcia decyzji spożycia alkoholu⁴⁸. Nakłanianie może przybierać dowolną formę, począwszy od najszybszych form poprzez namawianie ofiary, skierowanie prośby czy zachęty, kończąc na zachowaniu sprowadzającym się do zmuszenia małoletniego⁴⁹.

Analizując przestępstwo stypizowane z punktu widzenia strony podmiotowej, należy wskazać, że można je popełnić wyłącznie umyślnie w obydwu formach zamiaru. Stąd przestępstwo rozpijania małoletniego można popełnić w zamiarze bezpośrednim, jak i w zamiarze ewentualnym⁵⁰. Istota zamiaru bezpośredniego sprowadza się do tego, że sprawca określonego czynu chce popełnić przestępstwo⁵¹. Natomiast zamiar ewentualny zachodzi, gdy sprawca czynu przewiduje możliwość popełnienia czynu zabronionego wskutek swojego zachowania i się na to godzi⁵².

Przekładając powyższe na grunt przestępstwa rozpijania małoletniego, należy uznać, że będzie ono zachodziło w sytuacji, w której to sprawca będzie chciał wskutek swojego zachowania doprowadzić do rozpicia małoletniego, jak również wtedy, gdy sprawca przewiduje, iż wskutek swojego działania spowoduje skutek w postaci rozpicia ofiary i się na to godzi⁵³.

Przestępstwo rozpijania małoletniego może pozostawiać w zbiegu z różnymi przepisami⁵⁴ zarówno regulacji przewidzianymi w Kodeksie karnym, jak i przepisami ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz ustawy o wyrobie napojów spirytusowych oraz rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych⁵⁵. Sprawca czynu, realizując swoim zachowaniem znamiona rozpijania małoletniego, może pociągać za sobą kumulatywną kwalifikację z innym z przestępstw przeciwko rodzinie i opiece, a mianowicie przestępstwem znęcania się stypizowanym w art. 207 k.k.⁵⁶

Nadto z uwagi na znaczną zbieżność zakresu kryminalizacji czynu z art. 208 k.k. wraz z przepisami z art. 43, art. 43¹ i art. 43² AlkU, przewidującymi reglamentację kontaktu małoletnich z wyrobami alkoholowymi, w pewnych okolicznościach może dojść do kumulatywnego zbiegu przepisów⁵⁷.

Ponadto uwzględniając przepisy ustawy o wyrobie napojów spirytusowych, *stricte* art. 43 ust. 1 i 2 niniejszego aktu prawnego, należy uznać, że może dojść do sytuacji, w której możliwy będzie kumulatywny zbieg z art. 208 k.k. – tzn. wówczas, gdy sprawca

⁴⁸ S. Hyps, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), op. cit., 2021, s. 1246.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem, s. 1247.

⁵¹ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, wyd. piąte, Warszawa 2021, s. 104.

⁵² L. Gardocki, *Prawo karne*, wyd. dwudzieste pierwsze, Warszawa 2019, s. 83.

⁵³ S. Hyps, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), op. cit., 2021, s. 1247.

⁵⁴ J. Jodłowski, M. Szewczyk, op. cit., s. 896–897.

⁵⁵ Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1419 z późn. zm.).

⁵⁶ J. Jodłowski, M. Szewczyk, op. cit., s. 896.

⁵⁷ S. Hyps, *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), op. cit., 2021, s. 1247.

podczas rozlewania wyrobu spirytusowego bez wymaganego zezwolenia, jednocześnie realizując znamię rozpijania, o którym stanowi art. 208 k.k., udostępni alkohol małoletniemu. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że odpowiedzialność może ponieść nie tylko sprawca przestępstwa, ale również sam małoletni.

Warto też wskazać na regulację ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁵⁸. Zgodnie z art. 2 WspierResNielU działania przewidziane w ustawie podejmuje się względem nieletnich, którzy wykazują przejawy demoralizacji lub dopuścili się czynu karalnego. Spożycie alkoholu przez nieletnich nie stanowi czynu karalnego w rozumieniu powyższego aktu normatywnego, aczkolwiek może przemawiać za demoralizacją nieletniego. Jak sygnalizuje Andrzej Balicki, każda dawka alkoholu u nieletniego świadczy o jego demoralizacji, co skutkuje tym, że bez znaczenia pozostaje stężenie używanego alkoholu⁵⁹. Nadto należy podkreślić, iż ustawodawca posłużył się wyjątkowo szerokim pojęciem „używania alkoholu”, które obejmuje nie tylko zakup i spożycie napojów posiadających zawartość alkoholu, ale wszelkiego rodzaju korzystanie⁶⁰. Powyższego stanowiska, jakoby każda dawka alkoholu świadczyła o demoralizacji nieletniego, nie można w pełni zaakceptować.

W literaturze⁶¹ i w judykaturze można spotkać tezę, że nie każde wystąpienie ustawowego przejawu demoralizacji nieletniego musi o niej świadczyć, nawet jeśli zachowanie nieletniego jawi się jako wysoce naganne⁶². Zatem ocena, czy osoba nieletnia spożywająca alkohol jest jednostką zdemoralizowaną, powinna być dokonana indywidualnie z uwzględnieniem nie tylko samego zachowania nieletniego, ale również jego właściwości i warunków osobistych, w szczególności takich jak: wiek, stan zdrowia, poziom rozwoju psychicznego i fizycznego, cech charakteru oraz sytuację rodzinną nieletniego, jak również warunków wychowawczych, charakteru środowiska oraz przyczyn i stopnia demoralizacji, co wynika z zasady indywidualizacji⁶³.

W przypadku uznania, że nieletni jest zdemoralizowany, możliwe jest orzeczenie środków przewidzianych w ustawie. Obecna ustawa normująca postępowanie z nieletnimi w swoich regulacjach przewiduje, że względem nieletnich możliwe jest stosowanie środków wychowawczych, leczniczych i środka poprawczego. Kluczową rolę dla odpowiedzialności nieletniego, przejawiającej się w możliwości stosowania środków przewidzianych w przepisach WspierResNielU, odgrywa jego wiek. W świetle obecnej ustawy, która zastąpiła uprzednio obowiązującą ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r.⁶⁴, przepisy stosuje się w zakresie postępowania w sprawach o demoralizację wobec osób,

⁵⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. poz. 1700), dalej: WspierResNielU.

⁵⁹ A. Balicki, *Komentarz do art. 4*, [w:] P. Drembkowski, G. Kowalski (red.), *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 42.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Tak np.: A. Grześkowiak (red.), *Prawo nieletnich*, Warszawa 2020, s. 61.

⁶² Wyrok SA w Katowicach z 18 marca 2004 r., sygn. akt II AKa 531/03, Legalis nr 70063.

⁶³ A. Grześkowiak (red.), *op. cit.*, s. 61.

⁶⁴ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 969 z późn. zm.).

które ukończyły 10 lat i nie są pełnoletnie. Stąd nieukończenie przez nieletniego 10 roku życia lub uzyskanie pełnoletności uniemożliwia stosowanie przepisów ustawy, zatem wyłącza możliwość poniesienia przez niego jakichkolwiek konsekwencji z tytułu spożywania alkoholu.

Konkludując, problematyka skorelowana ze spożywaniem alkoholu zwłaszcza przez osoby młode, czyli takie, które nie uzyskały statusu pełnoletności, stanowi niezwykle istotne zagadnienie nie tylko prawne, ale również społeczne. Jak podaje Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, alkoholizmem w Polsce jest dotkniętych 700–900 tys. osób, przy czym liczba dorosłych Polaków, którzy nadużywają alkoholu, jest znacznie wyższa i może wynosić nawet ponad 2 mln osób⁶⁵. Problem wzmacnia fakt, że alkohol jako jedna z używek jest ogólnodostępny bez większych ograniczeń, a produkt w postaci dowolnego napoju alkoholowego można nabyć praktycznie wszędzie, począwszy od stacji benzynowych, sieci drogerii, kończąc na sklepach zaopatrzonych wyłącznie w wyroby alkoholowe, czynnych całodobowo. Nadto alkohol jako używka jest niezwykle upowszechniony i niejednokrotnie reklamowany za pośrednictwem środków masowego przekazu przez osoby powszechnie znane.

Z uwagi na fakt na wskazane okoliczności zapewnienie rozwiązań systemowych, mających na celu ochronne osób najsłabszych, jakimi są osoby małoletnie, przed szkodliwymi konsekwencjami natury fizycznej i psychicznej, które mogą wystąpić w wyniku używania alkoholu, zarazem kryminalizujących i penalizujących zachowania godzące w wartości tych osób, jawi się jako konieczne.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Bagan-Kurluta K., *Komentarz do art. 10 k.r.o.*, [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2023, Legalis.
- Balicki A., *Komentarz do art. 4*, [w:] P. Drembkowski, G. Kowalski (red.), *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Borowski M., Kłosowska E., *Alkoholizm jako rodzaj patologii społecznej*, Płock–Wyszków 2010.
- Borysiak W., *Komentarz do art. 18 Konstytucji RP*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016.
- Czarnek P., *Konstytucyjnoprawna ochrona dziecka*, [w:] A. Grześkowiak, I. Zgoliński (red.), *Prawo karne w ochronie praw dziecka*, Bydgoszcz 2018.
- Drela M., *Pełna zdolność do czynności prawnych*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Zarys prawa cywilnego*, wyd. czwarte, Warszawa 2021.
- Gadecki B., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz*, 2020, Legalis.

⁶⁵ *Alkoholizm w Polsce – statystyki*, <https://hh24.pl/alkoholizm/> (dostęp: 11.08.2023).

- Gadecki B., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] B. Gadecki (red.), *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, 2023, Legalis.
- Gardocki L., *Prawo karne*, wyd. dwudzieste pierwsze, Warszawa 2019.
- Grześkowiak A. (red.), *Prawo nieletnich*, Warszawa 2020.
- Guzik-Makaruk E.M., Wojewoda E., *Dziecko, nieletni, małoletni, młodociany, pełnoletni – podstawowe zagadnienia terminologiczne na tle systemu prawa*, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, J. Szamatowicz (red.), *Wybrane prawne i medyczne problemy ginekologii dziecięcej*, Białystok 2015.
- Hypś S., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. siódme, Warszawa 2021.
- Hypś S., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna, t. 1: Komentarz do artykułów 117–221*, wyd. piąte, 2023, Legalis.
- Hypś S., *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Prawo karne*, wyd. siódme, Warszawa 2020.
- Jodłowski J., Szewczyk M., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna, t. 2: Komentarz do art. 117–211a*, wyd. piąte, Warszawa 2017.
- Kamińska-Surówka K., *Nieletni sprawca przemocy w rodzinie w świetle prawa i praktyki organów ścigania*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2020, nr 47.
- Konarska-Wrzosek V., *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*, Toruń 1999, s. 104.
- Konarska-Wrzosek V., *Penalizowane sposoby rozpijania małoletniego i problem skutkowości tego przestępstwa*, [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: System Prawa Karnego, t. 10, wyd. drugie, 2016, Legalis.
- Konarska-Wrzosek V., Szewczyk M., *Przestępstwo rozpijania małoletniego – rodzajowy i indywidualny przedmiot ochrony*, [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: System Prawa Karnego, t. 10, wyd. drugie, 2016, Legalis.
- Kosonoga J., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. szóste, 2023, Legalis.
- Krawiec G., *Komentarz do art. 15 AlkU*, [w:] G. Krawiec, *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Komentarz*, 2021, Legalis.
- Lachowski J., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. trzecie, Warszawa 2020.
- Lachowski J., A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, wyd. piąte, Warszawa 2021.
- Marek A., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] idem, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. piąte, Warszawa 2010.
- Marek A., Konarska-Wrzosek V., *Prawo karne*, wyd. dwunaste, Warszawa 2019.
- Siwik Z., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. drugie, Warszawa 2010.
- Smyczyński T., Andrzejewski M., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. dziesiąte, Warszawa 2020.

- Soszyńska D., *Alkohol a psychika*, Warszawa 1980.
- Stawarska-Rippel A., *Komentarz do art. 10 k.r.o.*, [w:] M. Habdas, M. Fras (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Strzebniczuk J.F., *Prawo rodzinne*, wyd. piąte, Warszawa 2016.
- Śledziewski A.D., *Przestępstwo znęcania się w kontekście przemocy w rodzinie*, Białystok 2016.
- Wąsek A., Warylewski J., *Komentarz do art. 208 k.k.*, [w:] A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*, t. 1, wyd. czwarte, 2010, Legalis.
- Wątroba M., *Rodzina w świecie współczesnym*, [w:] M. Howorus-Czajka, K. Kaczor, A. Wierucka (red.), *Modele rodziny*, Gdańsk 2011.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 969 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 165 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1419 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. poz. 1700).

Orzecznictwo

- Wyrok WSA w Łodzi z 31 sierpnia 2017 r., sygn. akt III SA/Łd 563/17, Legalis nr 1669324.
- Uchwała SN (CI) z 9 czerwca 1976 r., sygn. akt VI KZP 13/75, OSNKW 1976, Nr 7–8, poz. 86.
- Wyrok SN – Izba Karno z 14 marca 2007 r., sygn. akt IV KK 472/06, Legalis nr 108247.
- Wyrok SA w Katowicach – II Wydział Karny z 19 czerwca 2013 r., sygn. akt II AKa 162/13, Legalis nr 739383.
- Postanowienie SN – Izba Karno z 17 kwietnia 2014 r., sygn. akt II KK 77/14, Legalis nr 998554

Postanowienie SN – Izba Karna z 10 marca 2017 r., sygn. akt V KK 13/17, Legalis nr 1581155.

Wyrok SA w Katowicach z 18 marca 2004 r., sygn. akt II AKa 531/03, Legalis nr 70063.

Źródła internetowe

Alkoholizm w Polsce – statystyki, <https://hh24.pl/alkoholizm/>.

<https://sjp.pwn.pl/szukaj/dostarcza%C4%87.html>.

Legal aspects of making minors drink

Summary

The problematics of alcoholism and alcohol consumption is a very relevant social issue. Alcohol consumption causes a plethora of undesired consequences, often leading to irreversible changes in the human system, also when it is consumed by people which should have nothing to do with it, and minors, who are subjected to enhanced legal protection, are undoubtedly such persons. The lawmakers made making minors drink a punishable offence according to the Polish Penal Code of 1997. The goal of this article is to familiarize the reader with the problematics connected to the aspects of making minors drink. The conclusions which were born from the analysis of the Polish Penal Code and other legal acts, especially the Minor Resocialization and Support Act norm the problematics of making minors drink in a complex way in the context of both the perpetrator and the victim themselves, who can bear the responsibility for consuming alcohol before reaching majority according to the minor law.

Keywords: penal law, penal responsibility, alcohol, making minors drink